

Tedavi için eşek sütü ve sabununu kullanmak

Soru: Tedavi için eşek sütü içmek veya temizlik için eşek sütünden yapılmış sabunu kullanmak caiz midir?

Kısa Fetva

Eşek eti ve sütü asıl itibariyle necis olduğundan tüketilmeleri ve kullanılmaları caiz değildir. Eşek sütünün hasta bir kişiye fayda vereceği uzman doktorlar tarafından bildirilmiş olup bu süttten başka tedavi alternatifi mevcut değilse tedavi için eşek sütü kullanılması caizdir. Eşek sütünden üretilen sabun istihaleye uğrayarak temiz hale geldiğinden kullanılmasında bir beis yoktur.

Detaylı Fetva

Herhangi bir hayvanın salyasının, terinin ve sütünün şer'i olarak temiz olup olmaması o hayvanın etinin hükmüne bağlıdır. Çünkü hayvanın sütü bedeninden ve onu oluşturan etinden ortaya çıkmaktadır.¹ Bu sebeple aslın hükmü ne ise ondan meydana gelen fer'in hükmü de odur. Domuz, köpek ve yırtıcı hayvanlar gibi eti necis olan hayvanların salyaları, terleri ve sütleri necis; inek, koyun, keçi, deve gibi eti helal olan hayvanların ise salyaları, terleri ve sütleri temizdir.² Bu kurala binaen eşeğin sütünün hükmü etinin hükmü gibidir. Nitekim Hayber savaşında kendilerine açlık isabet eden sahabe Yahudiler'den elde ettikleri eşekleri kesip etlerini kaynatmaya başlayınca Allah Rasûlü'nün ﷺ görevlendirdiği bir münadi gelip: "Tencereleri dökün, ehil olan eşeklerin etinden yemeyin." diye nida etti.³ Bu rivayete binaen eşek etini yemek caiz değildir. Dolayısıyla mezkûr kaideye göre eşeğin sütünü içmek de caiz değildir.

Yenilip içilmesi haram olan maddelerle tedavi, sadece o maddenin ilgili hastalığa şifa olduğunun bilinmesi ve helal bir alternatifinin bulunmaması durumunda caizdir.⁴ Zira bir adama hastalığından dolayı şarap içmesi gerektiği söylenince o da Abdullah b. Mesud'a gelerek bunun hükmünü sordu. Abdullah b. Mesud da, "Allah Teâla sizin şifanızı size haram kıldığı şeylere koymamıştır." buyurdu.⁵ Buna binaen hasta bir kimseye tedavi olarak uzman bir doktor tarafından eşek sütü içmesi gerektiği söylenmiş ve bunun alternatifi yoksa eşek sütü tedavi amaçlı kullanılabilir.

Eşeğin sütünden, gıda olarak tüketilmesi dışında istifade edilebilmesi ise etinin necis olup olmamasına bağlıdır. Eşeğin eti, haram kılınmasına binaen necis kabul edilmiştir. Zira mezkur hadisenin anlatıldığı bir rivayette haram kılınmasının sebebi olarak etinin "رجس" / pislik olduğu

ifade edilmiştir.⁶ Ancak necis olan bu etten ortaya çıkan salya ve süt hakkında Hanefi mezhebinde ihtilaf edilmiş, hangi hayvanların içtiği sularla abdest alınıp alınmayacağı konuları değerlendirilirken eşeğin içtiği suyun şüpheli olduğu ifade edilerek elinde başka su bulunmayan kimsenin bu şüpheyi ortadan kaldırma adına hem abdest hem teyemmüm alması gerektiği belirtilmiştir.⁷ Bu şüphenin gerekçesi hakkında farklı değerlendirmeler mevcuttur. Kimi alimlere göre eşek hakkında varit olan naslar arasında çelişki olması sebebiyle bu şüphe durumu ortaya çıkmıştır.⁸ Zira Allah Rasûlü ﷺ hem Hayber savaşında eşek etini haram kılmış hem de bir sahabeye eşek etini ailesine yedirebileceğini söylemiştir.⁹ Bununla birlikte Allah Rasûlü'nün ﷺ sıcak bir günde eşeğin üzerinden inip terini silmeden namaz kıldırıldığıyla alakalı rivayetler de mevcuttur.¹⁰ Kimisi ise bu şüphenin sahabe arasındaki ihtilaftan kaynaklandığını ifade etmiştir.¹¹ Bu gerekçelendirmeleri reddeden Hâherzade ise şüphenin eşeğin aynı kedi gibi insanlarla daima birlikte olması sebebiyle ortaya çıktığını, ancak bu birlikteliğin kedi kadar olmaması sebebiyle salyasının necasetini tamamen düşürmediğini ifade ederek ihtiyaten hem zorluktan kurtulmak hem de salyanın necis olma ihtimalinden sakınabilme maksadıyla abdest ve teyemmümün birlikte gerektiğini belirtmiştir.¹² Bu gerekçelendirmelere binaen eşeğin etinden meydana gelen salyadaki şüphenin, temizliği mi yoksa temizleyiciliği noktasında mı olduğu hususunda ihtilaf edilmiş¹³ ancak doğru olan görüşün eşeğin salyasının aslı itibarıyla temiz olduğu, temizleyicilik noktasında şüpheli olduğu ifade edilmiştir.¹⁴

Hanefi mezhebinde söz konusu ihtilafa benzer bir ihtilaf da eşeğin sütünün necis olup olmaması hakkındadır. Mezhep müctehitlerinden İmam Muhammed'den gelen bir rivayete göre eşeğin sütü aslı itibarıyla temiz olmakla birlikte tüketilmesi caiz değildir.¹⁵ Ancak mezhebin aslını oluşturan Zahiru'r-Rivaye eserlerine göre eşeğin sütü eti gibi necistir.¹⁶ Bu ihtilafa göre eğer eşeğin sütü temiz kabul edilirse elbiseye bulaşması halinde namaza zarar vermeyecek, bir suya vasıflarını değiştirmeyecek kadar damlamasıyla o suyu necis yapmayacaktır. Necis olması durumunda ise elbiseye belli miktarın üzerinde bulaşırsa namaz sahih olmayacak, suya damladığında da onu necis yapacaktır.¹⁷ Bu ihtilafa binaen eşek sütü temiz kabul edilirse kendisinden üretilen ürünlerin kullanılmasında bir beis olmaz, necis kabul edilirse bu ürünlerin kullanılması caiz olmaz. Hanefi mezhebinin muteber kitaplarına göre eşeğin sütü necis olduğu için bu sütün kullanıldığı ürünlerden faydalanmak da caiz değildir.

Eşek sütünün sabun imalatında kullanılmasında ise durum biraz farklılaşmaktadır. Zira sabun kimyevi işlemler uygulanarak üretildiğinden dolayı eşek sütü sabun haline getirilirken içindeki maddeler atomik düzeyde değişerek tamamen farklı bir madde haline gelmekte, fıkḥî tabiriyle eşek sütü "istihale"ye uğramaktadır. Eğer necis bir madde hakikati itibarıyla değişime uğrayıp başka bir madde haline gelirse temiz olur.¹⁸ Bu hükme binaen fıkḥ kitaplarında necis bir zeytinyağının sabun yapılmasıyla, şarabın sirkeye dönüşmesiyle, dışkının toprak olmasıyla temiz olacağı zikredilmiştir.¹⁹ Buna binaen eşek sütünün bizzat kendisi necis olsa da sabuna dönüştürüldüğünde istihaleye uğradığından temiz olmaktadır. Dolayısıyla eşek sütünden üretilen sabunları kullanmakta bir beis yoktur.

1. Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî, *el-Hidâye şerhu bidâyeti'l-mübtedî*, thk. Said Bektaş (Medine: Dâru's-Sirâc, 2019), 1/341.
2. Ahmed b. Muhammed b. İsmâîl ed-Dûkâtî et-Tahtâvî, *Hâşiye 'alâ Merâkı'l-felâh* (İstanbul: Daru'l-Hanefiyye, 2018), 1/72-73.
3. Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-şâhîh* (Beyrut: er-Risâletü'l-Âlemiyye, 1432), "Farzu'l-Humus", 20.
4. Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dimaşkî İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-dürri'l-muhtâr* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2015), 1/406.
5. Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî, *el-Muşannef fi'l-eḥâdis ve'l-âsâr* (Riyad: Dâru Künuzu İşbiyye, 2015), 13/126.
6. Buhârî, *el-Câmi'u's-şâhîh*, "Megâzî", 38.
7. et-Tahtâvî, *Hâşiye 'alâ Merâkı'l-felâh*, 1/78.
8. et-Tahtâvî, *Hâşiye 'alâ Merâkı'l-felâh*, 1/78.
9. Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebî Dâvûd* (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1996), "Etü'me", 33.
10. Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsûlî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr* (Beyrut: er-Risâletü'l-Âlemiyye, 2009), 1/80.
11. el-Mergînânî, *el-Hidâye şerhu bidâyeti'l-mübtedî*, 1/345.
12. Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî İbn Nuceym, *el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik* (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1434), 1/233.
13. el-Mergînânî, *el-Hidâye şerhu bidâyeti'l-mübtedî*, 1/344.
14. İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-dürri'l-muhtâr*, 1/580.
15. Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye* (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2000), 1/490.
16. Radiyyüddîn Ebû Bekr b. Alî b. Muhammed el-Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire* (Doha: Dirasât, 2015), 1/189.
17. el-Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/188-89.
18. İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-dürri'l-muhtâr*, 1/570.
19. İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-dürri'l-muhtâr*, 1/570-71.